

Українське кіно між фестивальним та комерційним успіхом

Анастасія Селянінова

«Перебудова» і «гласність» у Радянському Союзі означали нові можливості для українського кіно. Завдяки значному послабленню цензури могли бути порушені теми, що висвітлювали занепад СРСР, як, наприклад, у фільмах «Лебедине озеро. Зона» 1990 року Юрія Ілленка і «Кисневий голод» 1991 року Андрія Дончика. Обидва фільми були показані на кінофестивалях та отримали схвальні відгуки міжнародної спільноти. Однак позбавлення від ідеологічного тиску радянської влади не означало, що українське кіно зможе вільно розвиватись і досягати успіху як у комерційній, так і в фестивальній сфері, адже український ринок кіно став відкритим для американських фільмів і водночас вразливим перед ним. Європейська, а тим паче американська, кіноіндустрія розвивались у вільних умовах капіталізму, а для України це означало глибоку прірву між якістю життя наших громадян та решти світу. Зокрема, великою була прірва у рівні розвитку технологій, кадрів, систем фінансування та збуту кіно. Можливість переглядати дешеві піратські касети з закордонними фільмами призвела до кризи кінотеатрів. Дехто з фахівців, отримавши пропозиції працювати на європейських чи американських кіностудіях, залишили Україну. Інституції кіно занепали, а основними кіновиробниками стали телеканали, які змогли отримувати фінансування з державних програм та реклами.

Розглядаючи українське кіно в історичному контексті, можемо побачити, що розвитку кіномистецтва спочатку ставала на заваді заідеологізованість, яка протиставлялась успіху комерційному і фестивальному. При цьому, українські митці знаходили можливість створювати шедеври, значення яких відзначали за межами України. Про українське кіно писали Любомир Госейко, Богдан Небесь, Йоанна Левицька, Джошуа Ферст. Пізніше викликом для нашої кіноіндустрії стала нерівна конкуренція з американським кіно, яке майже монополізувало прокат і витіснило наше вітчизняне кіновиробництво.

Від окреслених чинників перейдемо до сучасного становища українського кіно. З одного боку, доступність американських фільмів, зокрема, на піратських платформах означає не просто конкуренцію для українського кіно, а й виховання відповідного смаку в глядачів. Розгляньмо статистику видання «Суспільне» «10 найкасовіших українських фільмів 2021 року», за якою найбільші прибутки

з прокату в кінотеатрах отримали фільми «Скажене весілля 3» Любомира Левицького (28.983 млн грн), «Бурштинові копії» Аліни Бухтіярової (7.041 млн грн), «Нереальний копець» Олександра Беяка (4.107 млн)¹. Ці фільми є комедіями та спрямовані виключно на комерційний успіх. Крім цього, їх створено за класичними кліше Голлівуду, що відображає актуальні смаки українських глядачів. Хоча саме такі стрічки стають прибутковими, вони дуже низько оцінюються критиками. Загалом відзначається відсутність підтримки українськими глядачами вітчизняних фільмів через упередження щодо їх якості². Конфлікт «фестивального» та «комерційного» зокрема демонструє прем'єра фільму «Стоп земля» 2021 року Катерини Горностай, який отримав нагороди на Одеському та Берлінському кінофестивалях. Незважаючи на досягнення фільму, мережі кінотеатрів обмежували кількість кіносеансів з його показами, очікуючи, що він не буде привабливим для глядачів. Це викликало обурення молодіжної спільноти, яка демонстративно відвідувала покази, щоб показати, що авторське кіно може бути прибутковим. Тобто, незважаючи на те, що українці віддають перевагу низько оцінюваним фільмам, в суспільстві існують тенденції до свідомого споживання кінопродукції.

З іншого боку, підняття української національної свідомості у період Майдану та нападу росії в 2014 році і тепер, під час повномасштабної війни, відзначається культурним піднесенням, зокрема у кіно. В українському кінопросторі виникли стрічки «Кіборги» Ахтема Сеїтаблаєва 2017 року, «Ловайськ-2014. Батальйон "Донбас"» Івана Тимченка 2019 року, «Чорний ворон» Тараса Ткаченка 2019 року. Водночас на фестивалях відзначається високий рівень українських фільмів, наприклад, «Атлантида» Валентина Васяновича (2019). При цьому, деякі критики застерігають український кінематограф від створення фільмів, спеціально підточених під фестивальний успіх, і аргументують

¹ Крупенко, К. (2022). 10 найкасовіших українських фільмів 2021 року. Суспільне. <https://suspilne.media/197337-top-10-najkasovisih-ukrainskih-filmiv-2021-roku/>

² Алієв, Е. М. (2016). Феномен українського кіно. Науковий вісник. Серія «Філософія». Харків: ХНПУ, Вип. 46 (частина II).

Кадр з фільму «Маріуполіс 2» Мантаса Кведаравічюса. 2022.

потребу у пошуку унікального авторського бачення³. Водночас, українські діячі сфери кіно передбачають вплив війни не тільки на українську культурну ідентичність творців та глядачів, а й на зміст кіно. Варто також відзначити, що, попри певні успіхи нашого кіно, агресія росії проти України матиме негативні наслідки для розвитку кіноіндустрії, як через витрати на відновлення та військову сферу, які будуть пріоритетними перед культурною сферою, так і через втрати митців кіно, яких забирає війна.

Підводячи підсумки, становище українського кіно на уявній шкалі між комерційним та фестивалістичним визначається політичним та соціальним контекстами сьогодення. Так, за радянського періоду «фестивалістичність» та «комерційність» не так протиставлялись одне одному, як ідеологізованості, якої вимагала влада. З послабленням цензури, як у часи політики «коренізації», хрущовської «відлиги» та кризи СРСР перед розпадом, виникали кіношедеври. У незалежній Україні виробництво прибуткових та визнаних критиками фільмів постало перед новим викликом, пов'язаним з експансією американського кіно. Однак конкуренція з Голлівудом означала більший вплив на комерційний вимір, адже відповідне кіно максимально відповідає смаку широких мас. Фестивалістичний успіх українських стрічок менш вразливий перед конкуренцією з боку більш розвинених країн, а тому в цій сфері ми здобуємо відзнаки. Однак, навіть при цьому, на українське кіно очікує довгий шлях розвитку. Варто також згадати про національну свідомість українців, яка зростає у сьогоднішніх трагічних обставинах війни. Саме виокремлення української ідентичності сприяло культурним досягненням в минулому українського кіно і сприятиме надалі, тому ми можемо очікувати на виникнення кіношедеврів, успішних в комерційному та фестивалістичному плані. Отже, українське кіно формується, попри всі зовнішні виклики, і саме його самобутність та свідомість українського глядача є основою для його успіху в усіх сферах.

³ Швець, Ю. (2022). Енергія відродження. Українське кіно 2014–2020. Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені ІК Карпенка-Карого, (30), 101–103.

«20 днів у Маріуполі» у США

Документальний фільм Мстислава Чернова «20 днів у Маріуполі» показують в кінотеатрах Північної Америки. Про це повідомила пресслужба Маріупольської міської ради 25 липня. Фільм демонструється в Нью-Йорку, Чикаго, Лос-Анджелесі, Торонто, Сан-Франциско та інших містах. Раніше він ішов у Денвері та Міннеаполісі.

На телепремію «Еммі» номіновано стрічку про війну в Україні

60-хвилинну документальну стрічку «Україна: Материнська війна» (Ukraine: A Mother's War) номінували на щорічну американську телепремію «Еммі» в галузі новин та документалістики (News and Documentary Emmy Award) у категорії «Найкращий новинний шпелл». «Україна: Материнська війна» розповідає про життя п'яти українських жінок, кожна з яких бореться по-своєму. Подорожуючи країною, кореспондентка NBC News Моллі Хантер документує воєнні злочини, скоєні російськими військами, і водночас занурює глядачів у жорстоку війну очима п'яти відважних жінок.

«Процес» у Кьольні

Від війни в Україні до Німеччини втекло кілька сотень тисяч людей. Один із них – театральний режисер Андрій Май. Він отримав дозвіл виїхати з України як батько-одинак і знайшов притулок у Кьольні. У Theater der Keller разом з українсько-німецьким ансамблем акторів він досліджував наслідки війни для всіх нас і створив театральну виставу PUTINPROZESS. «Це почалося 24 лютого 2022 року, – йдеться в анотації до вистави. – Ні, це почалося раніше. «Процес Путіна» досліджує вплив сучасної тоталітарної системи на кожного з нас, незалежно від нашого походження та місця проживання. Путінський процес досліджує появу «маленького Путіна» в житті кожного та її руйнівні наслідки. У виставі грають українські та німецькі актори, але вона не є трибуналом – вона досліджує вплив війни на людське сумління.

«Знайти момент справжньої людяності»

У програмі Giornate degli Autori Венеційського МКФ Україну представить стрічка «Фотофобія» режисерів Івана Остроховського і Павола Пекарчика, створена в копродукції зі Словаччиною та Чехією. Фільм розповідає про 12-річного Нікі, який із родиною живе на станції харківського метро. Тут вони ховаються від страшної війни, що вирує надворі. Для сім'ї Нікі денне світло – синонім смертельної небезпеки, тому хлопчику не дозволяють виходити назовні. Безцільно блукаючи покинутими вагонами й заповненими платформами, Нікі зустрічає 11-річну Віку, і перед ним відкривається новий світ. Коли їхній зв'язок зміцнюється, діти знову знаходять сміливість відчутти сонце на своїх обличчях. «Коли ми приїхали в Україну з гуманітарною допомогою навесні 2022 року та влаштувалися жити поряд із біженцями в метро, ми зрозуміли, що погляд світу буде на лінії фронту. Ось чому ми вирішили знайти щось наближене до «звичайного життя», і зберегти його в міру наших здібностей: знайти момент справжньої людяності.